

Щодо професійної компетентності судового експерта

Світлана Андренко,

канд. юрид. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2900-3120>, e-mail: sweta-a@ukr.net

Олег Курдес,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2736-4616>, e-mail: oleg700615@ukr.net

Андрій Бубліков,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, e-mail: andriy.bublikov7@gmail.com

У тезах висвітлено наукові підходи щодо визначення поняття професійної компетентності судового експерта, запропоновано її структуру, визначено роль післядипломної освіти в професійному становленні експерта як фахівця.

Ключові слова: професійна компетентність; судово-експертна діяльність; судовий експерт; професійна підготовка; освіта; особистісні характеристики.

As for Forensic Expert Professional Competence

Svitlana Andrenko, Oleg Kurdes, Andriy Bublikov

This paper highlights scientific approaches to defining the concept of professional forensic expert competence, propose its structure, define the role of postgraduate education in the professional development of forensic expert as a professional.

Keywords: professional competence; forensic science activity; forensic expert; professional training; education; personal characteristics.

На сучасному етапі розвитку суспільства прискорюються соціально-економічні та соціокультурні процеси, які зумовлені науково-технічним прогресом, демократизацією суспільного життя та мають незворотний характер, що потребує відповідного рівня професійної компетентності будь-якого фахівця, зокрема судового експерта. Оскільки основний безпосередній вплив на становлення особистості протягом усього життя має саме освіта, необхідно створити дієвий нормативно-правовий механізм її функціонування.

«Академічний тлумачний словник української мови» визначає «компетентність» як володіння достатніми знаннями в якій-небудь галузі [1].

Погодимось із наданим М. Г. Щербаківським загальним визначенням компетентності як готовності експерта до практичного проведення експертних досліджень. Цікавим є запропонований ним поділ компетентності судового експерта на такі рівні:

- *базовий* (здатність експерта проводити експертні дослідження завдяки здобутим знанням у закладі вищої освіти та під час первинної підготовки за певною експертною спеціальністю);
- *особистий* (удосконалення знань, умінь і навичок експерта у процесі судово-експертної діяльності впродовж певного часу);
- *у конкретному експертному дослідженні* (характеризується здатністю експерта розв'язувати поставлене питання під час проведення конкретного експертного дослідження) [2].

На нашу думку, другий і третій рівні доцільно об'єднати, оскільки свої знання, уміння та навички судовий експерт повсякчас удосконалює у процесі судово-експертної діяльності завдяки кількості проведених ним експертних досліджень, з одного боку, і їх складності — з іншого. Водночас пропонуємо такий поділ компетентності судового експерта, зважаючи на етапи навчального процесу згідно з чинною нормативно-правовою базою, що регулює судово-експертну діяльність в Україні:

- перший рівень — *базовий* (відповідає здобуттю повної вищої освіти у закладі вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»);
- другий рівень — *початкова підготовка* (відповідає підготовці за певною експертною спеціальністю під час прийому на роботу);

- третій рівень — *підвищення кваліфікації* (періодичне проходження підготовки (стажування) через нормативно встановлені проміжки часу й отримання практичного досвіду під час здійснення судово-експертної діяльності).

Наголошуємо, що найбільш тривалим рівнем удосконалення професійної компетенції судового експерта є третій — *підвищення кваліфікації*, яке варто здійснювати протягом усієї професійної діяльності експерта, адже стрімкий науково-технічний прогрес зобов'язує кожного фахівця постійно вдосконалювати свої професійні знання, навички й уміння. Погоджуємося з О. І. Федоренком та С. О. Шевцовим, що саме в процесі навчання та практичної діяльності за певною спеціальністю набувають спеціальні знання [3].

Запропонована нами структура рівнів компетентності судового експерта ґрунтується на освітньому процесі професійної підготовки цієї категорії фахівців системи Міністерства юстиції України.

Заслужують на увагу висновки І. А. Петрової та О. С. Донцової про необхідність наявності в судового експерта таких особистісних характеристик, як спостережливість; уважність; глибина, логічність, критичність і гнучкість розуму; правосвідомість; здатність здолати упередженість; самостійність мислення; концентрування уваги; спостережливість; прагнення до істини; принциповість; акуратність; самоорганізованість; емоційна стійкість; зібраність; пунктуальність; наполегливість; цілеспрямованість; високі орієнтири тощо [4].

Завдяки професійному досвіду судовий експерт формує та вдосконалює свою комунікативну компетенцію як різновид професійної компетенції. Так, упродовж здійснення судово-експертної діяльності в судового експерта розвиваються такі особистісні характеристики, які дають йому змогу створювати й підтримувати ділову комунікацію з колегами по роботі та керівництвом, а також із учасниками судового процесу. Складовими комунікативної компетентності слід вважати: уміння доносити інформацію та слухати, відсутність агресивності, конструктивність під час спілкування, уміння добирати стиль спілкування залежно від співрозмовника тощо.

Іншим різновидом професійної компетенції є емоційна компетентність судового експерта, яка полягає у наборі особистісних характеристик, що складають емоційну відповідь на зовнішні чинники, сприяють їх аналізу з метою прийняття оптимального й правильного рішення. Саме сформований протягом життя емоційний інтелект формує емоційну відповідь на зовнішні подразники, сприяє аналізу власних емоцій і формує рішення з подальшою дією.

Інформаційна компетентність судового експерта формується й удосконалюється у процесі професійної діяльності, що полягає в умінні взаємодіяти з усіма засобами інформаційного поля з метою покращення судово-експертної діяльності. Кожен експерт повинен мати навички пошуку необхідної інформації (нормативно-правової, методичної тощо) під час проведення експертних досліджень.

Останнім часом стає актуальним розвиток міжкультурної компетенції судового експерта як комплекс навичок, що сприяють позитивній комунікації з іншими суб'єктами судово-експертної діяльності, правоохоронними органами й судом. Саме завдяки міжкультурній компетентності робочий процес набуває конструктивності, що сприяє досягненню позитивного результату.

Ми вважаємо освітню компетентність судового експерта базовою складовою його професійної компетенції, що містить обсяг знань, навичок, умінь як результат навчального процесу завдяки вищій і післядипломній освіті. Якісний рівень освітньої компетенції сукупно з іншими різновидами професійної компетенції (комунікативною, емоційною, інформаційною, міжкультурною тощо) є показником рівня компетентності судового експерта загалом.

Наголошуємо, що якщо певного рівня освітньої компетентності досягають упродовж навчального процесу та він має спланований характер, то інші додаткові різновиди професійної компетенції розвивають найчастіше під час здійснення експертом

судово-експертної діяльності. До того ж варто зауважити, що всі різновиди професійної компетенції формуються з початку навчання у закладі вищої освіти й удосконалюються протягом всієї професійної діяльності фахівця. Підкреслюємо, що саме освітня компетентність є базовою щодо решти різновидів професійної компетентності, а це висуває підвищені вимоги до організації післядипломної освіти фахівця протягом всієї його професійної діяльності. Зазначене потребує покращення нормативно-правового механізму підготовки й підвищення кваліфікації експертів, належного матеріально-технічного забезпечення навчального процесу.

Отже, компетентність судового експерта — це набута інтегрована здатність експерта проводити експертні дослідження, що складається зі знань, навичок, умінь, практичного досвіду та його особистісних характеристик, набутих ним протягом дипломної і післядипломної освіти, а також під час здійснення судово-експертної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970—1980) : в 11 т. Т. 4. 1973. С. 250. URL: <http://sum.in.ua/s/kompetentnistj> (дата звернення 01.08.2023).
2. Щербаковський М. Г. Компетенция и компетентность судебного эксперта. *Криміналістика и судебная экспертиза* : межведом. науч.-метод. сб. 2013. Вып. 58. Ч. 2. С. 95—104. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/d3e3dffa-b045-48ed-b4ad-ce7e61bc5c69> (дата звернення 01.08.2023).
3. Федоренко О., Шевцов С. Зміст професійної компетентності працівників експертної служби МВС України. *Військова освіта* : зб. наук. пр. 2017. № 1 (35). С. 192—199. DOI: 10.33099/2617-1783/2017-1/192-199 (дата звернення 01.08.2023).
4. Петрова І. А., Донцова О. С. Особливості формування професійної компетенції судового експерта-товарознавця. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 21. С. 165—178. DOI: 10.32353/khrife.1.2020_11 (дата звернення 01.08.2023).

Щодо суб'єктів судово-експертної діяльності

Поліна Антонюк,

канд-ка юрид. наук, доц., Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1269-6992>, e-mail: polinusla@meta.ua

Розглянуто суб'єкти судово-експертної діяльності. Наголошено на потребі розмежувати сутність і зміст судової й несудової експертизи та узгодити нормативно-правові акти, що складають законодавство України про судову експертизу.

Ключові слова: суб'єкти судово-експертної діяльності; судова експертиза; інші фахівці.

Regarding Forensic Science Services Providers

Polina Antoniuk

This article discusses the forensic science services providers, emphasizing the need to differentiate between the essence and content of forensic and non-forensic examination and to harmonize the regulatory acts that constitute Ukraine's legislative framework on forensic examinations.

Keywords: forensic science services providers; forensic examination; other professionals (non-forensic ones).

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про судову експертизу» (далі — Закон) судово-експертну діяльність в Україні здійснюють на принципах законності, незалежності, об'єктивності й повноти дослідження [1].

Принципи судово-експертної діяльності не лише задекларовані в Законі, а й закладені у визначений порядок її здійснення всіма уповноваженими суб'єктами.

У ч. 1 ст. 7 Закону визначено суб'єктів судово-експертної діяльності: державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної